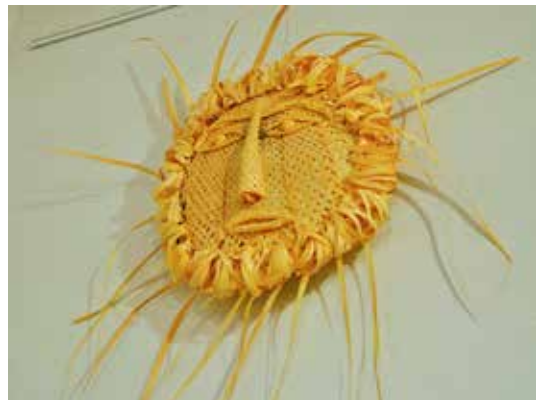

MIRÓ I EL PESSEBRE

És prou conegut l'interès de Joan Miró per diferents expressions de l'artesanía popular... Sense anar més lluny, el Centre Miró ha incorporat, en els darrers anys, dos objectes mironians, com són el "sol de palmes" (el 2009) i la "panera de peix" de vímet (el 2010). I, des del 2005 hi ha aquell cavallet amb guarniments de baster al costat de la reproducció del quadre "Cavall, pipa i flor vermella" (1920), on n'hi ha un damunt d'una consola isabelina. Aquells "sol de palmes" i la "panera de peix" són elements que l'artista tenia, tant al mas de Mont-roig, com al seu taller de Palma de Mallorca.

Sobre aquell cavallet i la seva relació amb el pintor, tenim les frases que Francesc Mundi Pedret, de Montbrió, va publicar a l'article "Records de Mont-roig" de "Ressò mont-roigenc" núm. 55 (1995), pàg. 20: "Si Miró passava per Montbrió, s'aturava a cal baster Jaume Borrull, que guarnia cavallets de fusta, fent artesanalment tots els guarniments. Allí Miró s'encisava esguardant la planxa de plom on el baster posava els cuiros per a subjectar-hi els claus...".

Miró també sentia una gran atracció per les figuretes de fang de l'artesanía popular, ja fossin els siurells de Mallorca o les del pessebre tradicional català. Potser això reflecteix els orígens del pintor: la seva mare, Dolors Ferrà Oromí, era de Palma de Mallorca, i el seu pare, Miquel Miró Adzaries, de Cornudella.

Des de la seva infantesa, Miró visitava les parades que es posaven a la Fira de Santa Llúcia a Barcelona, uns dies abans de Nadal, que aleshores es feia a la plaça Sant Jaume (ara es fa als voltants de la catedral), a dues passes del passatge del Crèdit on vivia amb els seus pares. També sabem que tenia figures del pessebre en un prestatge del seu taller de Son Abrines, a Palma de Mallorca i, entre elles, un caganer.

En el catàleg de l'exposició "Joan Miró: l'arrel i l'indret" feta pel Centenari Miró (1993), dins de l'apartat dedicat a l'art popular, hi ha el text "Les figures de pessebre" (pàg. 52). Josep Mañà cita que aquestes figures de Nadal li van servir a Miró, en algun cas, com a model a imitar en algun quadre i reproduïx una frase de Miró extreta de les seves notes: "Usar en algun indret de la pintura el rippoli més brillant perquè contrasti amb la resta mat, com en les figuretes de pessebre, que hi ha colors a la cola i en altres llocs molt brillants...". El rippoli era una marca comercial de pintura i vernís.

Tampoc és casual que el poeta J.V. Foix definís el seu amic Miró com un "pessebrista astral" a la secció "Les idees i els esdeveniments" del diari "La Publicitat" del 21 d'abril de 1932. La conferència que Foix va fer, el 12 de desembre de 1968, dins dels actes complementaris de la gran exposició antològica a l'Antic Hospital

de la Santa Creu de Barcelona, duia per títol 'Miró o el pessebrista astral'. A l'article que el poeta va escriure a "Serra d'Or" (abril de 1973), "El natalici de Joan Miró", aquest aprofundeix en aquesta definició: "Com els pessebristes del terror que proven de reproduir paisatges quan, verament creen, amb modèstia i fervor pai-rals, d'altres paratges per on vaguen pacíficament i beatament, en Miró modifica la realitat i s'allibera, amb opulència astral, del setge de les obsessions...".

Quan Foix anomena com a "pessebrista astral" Miró, està definint aquella figura literària retòrica del oximoron, una mena de xoc de contraris; com aquell típic "un instant etern". Vol remarcar la seva vessant més arrelada a la terra; a la terra que conrea i estima el pagès (de Mont-roig), que està a bastament reflectida en aquells quadres propers a la realitat de la primera època; però també vol anotar com tot això està passat pel sedàs (pel filtre) del món del cel, dels estels. D'igual manera que les "estrelles mironianes" no són (exclusivament) del cel, sinó que són de la terra, són l'expressió del entrellaçat de les canyes de bajoqueres o tomaqueres. Mireu "Mont-roig: poble i església" (1919). Aquesta component astral, celeste, de Miró és prou coneguda; el que possiblement ho és menys, és que en els papers que guardava, ara en el fons de la Fundació Miró de Barcelona, hi ha planisferis de les diferents èpoques de l'any publicats a la revista "Destino", que Miró retallava i guardava. Tots sabem que quan es fa un pessebre, és important posar-hi aquell paper que fa de cel, amb les seves estrelles.

En el llibre "El color dels meus somnis. Converses amb Georges Raillard" (Lleonard Muntaner Editor, 2009), aquest parla a Miró d'unes escultures que havia fet partint d'uns tamborets i li pregunta si podria fer el mateix amb un objecte d'artesanía popular, i Miró li contesta: "No, aquells sempre són vivents. Mireu aquestes figures de pessebre, són com les que venen a la fira de Santa Llúcia. Sentiu la marca dels dits en l'argila..." (pàg. 86).

Finalment el famós escriptor i crític d'art australià Robert Hughes, en el seu llibre "Barcelona" (Cercle de Lectors, 1996), tot analitzant els famosos conceptes del seny i la rauxa a Catalunya, dictamina, a la pàg. 30, que "probablement, la manifestació de la rauxa que ha penetrat més en la cultura és... (d'origen) escatològic. La preocupació que demostren els catalans pels excrements enorgulliria Freud...". Després, esmenta aquella dita popular: "Menja fort i caga fort, i no tinguis por de la mort". I continua: "la imatge de la merda té un caràcter festiu que no existeix a la resta d'Europa...", citant, a continuació, el "Caga tió" del Nadal i la figura del pessebre del caganer: "El caganer entra d'una manera inconfusible en l'art del segle XX... si un observa amb atenció La Masia advertirà la presència d'un noi et pàl·lid, assegut a la gatzeneta, davant del safareig on la seva mare fa la bugada. Doncs bé, aquest noi no és sinó el caganer dels Nadals de la infantessa de Miró...".

Aquest noi et a la gatzeneta, amb les natges tocant els talons, de "La masia" (1921-1922) és un dels elements que crida més l'atenció. Està situat al bell mig del quadre i mira frontalment l'espectador. La figura del caganer ve d'antic (ja se'n troben en el segle XVIII), però es va popularitzar a Barcelona a finals del segle XIX.

Poc després d'aquest quadre, Miró pintarà "La masovera" (1922-1923). Com ens explicava la Consol Boquera Castellnou, la vaileta, la model fou la seva mare Adelaida Castellnou. Però Miró tenia un referent precís en una de les figures del pessebre que hi havia aquells anys (i que continua fent-se encara que lleugerament modificada) i és la de la pagesa amb el cistell i el conill. Resulta curiós com, tant en el quadre com en la pròpia figura, aquests elements, el cistell i el conill, estan situats d'igual manera: (mirant frontalment) en els braços de l'esquerra i de la dreta, respectivament. Aquesta figura de la dona amb cistell (sol o amb algun altre element) és una de les típiques del que es coneix com "figures de l'ofrena" al nen Jesús; també hi ha, entre d'altres, el pastor amb el be al coll o la dona (o home) amb un pa.

Prou vegades s'han comparat Picasso i Miró, els dos grans genis de la pintura del segle XX, i les seves estades a Horta de Sant Joan i Mont-roig... Doncs també tenen una coincidència pessebrística. Resulta que Picasso va pintar, durant la seva estada al poblet pirinenc de Gósol del Berguedà lleidatà, el quadre "La dona del pa" (estiu de 1906). I aquesta dona amb un mocador al cap i amb dos pans coronant-lo, també té la corresponent figura del pessebre. És una d'aquelles "figures de l'ofrena".

Tornant a Miró, a més, la descripció minuciosa de la munió d'estris que hi ha a l'hort de "La casa de la palmera" (1918) o davant de la casa dels masovers de "La masia" no es recorden algun pessebre, algun diorama, d'aquells perfectament realitzats?

També cal remarcar com aquell "sol de palmes" es venia a la Rambla de Catalunya de Barcelona uns dies abans de la festivitat religiosa del Diumenge de Rams. I aquestes figures del pessebre corresponen a la celebració religiosa del Nadal. Tots són elements que procedeixen de les festes religioses. No deixa de ser estranyament curiós que Miró morís el dia de Nadal (del 1983).

Martí Rom